

מקשה הגמרא על דברי רבי אליעזר, שאין מביאים בהמות לקרבן מן הגוים:

מיתבי, נאמר [שמות י כה] "ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות". דברים אלו, אמר משה לפרעה. ומוכח, שלוקחים בהמות לקרבן מן הגויים!

דוחה הגמרא: **קודם מתן תורה — שאני, כיון שעדיין לא נאסר הדבר.**

ומביאה הגמרא להוכיח שמביאים קרבנות מן הגוים:

תא שמע: [שמות יח יב] **"ויקה יתרו התן משה עולה וזבחים לאלהים"** ומוכח, שהביאו קרבן מיתרו שהיה גוי.⁽⁸¹⁾

דוחה הגמרא: **יתרו נמי אף הוא קודם מתן תורה הוה.** וממילא, אין להוכיח מכך שמביאים קרבן מבהמת הגוי.

ובענינו של יתרו, נחלקו במסכת זבחים קטז א, בני רבי חייא ורבי יהושע בן לוי, בשאלה

האם יתרו בא אל משה קודם מתן תורה, או לאחר מתן תורה.

וכעת דנה הגמרא: **הניחא למאן דאמר הסובר שבואו של יתרו קודם מתן תורה הוה,**⁽⁸²⁾ וממילא אין כל מניעה לקבל ממנו בהמה לקרבן.

אלא למאן דאמר יתרו לאחר⁽⁸³⁾ **מתן תורה** כד-ב הוה,⁽⁸⁴⁾ ולאחר שכבר נאסרו בהמות הגוים, **מאי איכא למימר?** איך קבלו הקרבן מידו? על כרחך, מוכח מכך שלוקחים בהמה מן הגוים, ודלא כדברי רבי אליעזר!?

מתרצת הגמרא: **אלא יתרו — מישראל זבן קנה את בהמתו.** ואותה, הביא לקרבן. ואכן אין מביאים בהמה מן הגוים.

ומביאה גמרא להוכיח ממקורות אחרים, שמביאים בהמות מן הגוים:

תא שמע: נאמר⁽⁸⁵⁾ [שמואל א, טו טו]: **"ויאמר שאול מעמלקי הביאום אשר חמל**

83. אף שמן המקראות משמע שיתרו היה קודם מתן תורה.

84. הקשו התוס', לשיטה זו, הרי ציפורה אשת משה [בת יתרו] לא היתה אלא אחר מתן תורה. ואם כן, איך יתכנו דברי הגמרא ביבמות ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה על ידו וכו' ופירש מן האשה. והרי לא היתה אז אשתו עמו?!

ותירץ: שהקב"ה נתן לב לפרוש מן האשה. ואכן בפועל, לא היתה אשתו אז.

85. [פסוק זה מדבר בענין הבהמות אשר עליהם חמל שאול במלחמתו בעמלקי, ולא הרגם, אלא הביא מהם לקרבן].

לא יוכלו לעובדו בכל מצוותיו וכישראל. ויעבדוהו הם בחלק מן התורה, שאותו יוכלו לקיים. ואיסור הרביעה הוא בכלל אותו החלק שיקיימו, שהרי כבר נצטוו עליו בני נח.

81. ולא שהיה יתרו חשוד על מעשים אלו. ובפרט שנתגייר. אלא רק שהיה קונה בהמות מהגויים הקרובים לו [מרומי שדה, וראה ברש"ש]

82. הקשו התוס' [ד"ה יתרו], איך אמר משה ליתרו "והודעתי את חוקי האלהים ואת תורותיו". והרי עדיין לא ניתנה תורה? וראה שם מה שהקשה עוד בענין זה, ובתירומו.

זבינא. שיקפצו הלקוחות וירצו לקנות מן הבהמות הללו, שמיטב הם. ועל ידי כך, יהיה כסף לקנות בהמות לקרבן מישראל.

ומביאה הגמרא להוכיח עוד:

תא שמע: נאמר [שמואל ב, כד כב] "ויאמר ארונה אל דוד יקה ויעל אדוני המלך הטוב בעיניו ראה הבקר לעולה והמוריגים וכלי הבקר לעצים".

ארונה, שר היבوسی היה, וגוי הוא. וממנו לקח דוד את צרכי המזבח ואת הקרבנות. ומוכה, שלוקחים בהמות מן הגוי לצורך הקרבן.

דוחה הגמרא: **אמר רב נחמן, ארונה — גר תושב** (86) היה. וקיבל עליו שבע מצוות בני נח, (87) ואיסור רביעה בכללן! (88)

העם על מיטב הצאן והבקר (המשנים והכרים ועל כל הצאן) למען זבוח לה' אלהיך".

ומשמע, שמביאים קרבנות מבהמות העמלקי.

דוחה הגמרא ראייה זו, על ידי דקדוק בלשון הפסוק: נאמר בפסוק זה, "מיטב הצאן והבקר".

מאי "מיטב"? אין הכונה שהשתמשו במיטב הבהמות עצמן, אלא בדמי מיטב הבהמות, שמכרו את מיטב הבהמות, ובדמיהם — קנו בהמות לקרבן.

ואם כן, **מאי שנא** במה שונות מיטב הבהמות, שדוקא אותם מכרו לצורך דמי הקרבנות? — **כי היכי כדי דליקפין עליהן**

86. בפירוש אברבנל על הפסוק, מביא מכאן שארונה היה גר צדק.

87. כך פירש רש"י.

ובדינו של גר תושב, ישנה מחלוקת [לקמן סד ב].

דעת רבי מאיר — כל שקיבל עליו בפני שלשה שלא לעבוד עבודה זרה, הריהו גר תושב. דעת חכמים — כל שקיבל עליו ז' מצוות בני נח, הריהו גר תושב.

אחרים אומרים — כל שקיבל עליו לקיים כל מצוות שבתורה, חוץ מאכילת נבלות, הריהו גר תושב.

ומדברי רש"י כאן מבואר שסובר כדעת חכמים, שהרי כתב "גר תושב — שקיבל עליו ז' מצוות בני נח".

אולם, בסנהדרין [צו ב] כתוב: תנו רבנן, נעמן גר תושב היה. ופירש רש"י: שלא קיבל

עליו שאר מצות אלא שלא לעבוד עבודה זרה! ומוכה, שרש"י סובר כרבי מאיר, שעל מנת להיות גר תושב, די בכך שיפירוש מעבודה זרה! והבאר שבע שם תמה על כך, שהרי הלכה כחכמים [וכן פסק הרמב"ם פרק י' מהלכות עבודה זרה הלכה ו'] ואין פסק כאן רש"י כרבי מאיר?

ויישב הבאר שבע, שרש"י סובר כדברי הגמרא בעבודה זרה סה א, שדברי חכמים שגר תושב הוא כל שקיבל עליו ז' מצוות בני נח, אינם אלא לענין "להחיותו" את הגר. אולם לא לענין שאר דינים. ואכן, גר תושב הוא אף בלא ז' מצוות בני נח.

ומעתה קשה, מדוע כתב כאן רש"י שארונה היה גר תושב לפי שקיבל עליו ז' מצוות. והרי אף בלא ז' מצוות, גר תושב הוא, וכמו שכתב רש"י בסנהדרין?!

עוד יש להקשות, לדברי רש"י בסנהדרין שגר

ודנה הגמרא: נאמר בפסוק שהובא לעיל "ראה הבקר לעולה והמרגים".

מאי, מהו מריגים?

אמר עולא: מטה של טורביל!

ודנה הגמרא: מאי מהו מטה של טורביל?

ומתרת: עיזא דף לוח גדול [העשוי לדישה], דקורקסא תחתית הלוח מלא בפגיונות צפופות ועמוקות, דדיישן — על גבי לוח זה, עוברות הבהמות, והפגיונות חודרות בגורן, והתבואה נידושת.

אמר רב יוסף: מאי קרא, מהו המקור שאכן זהו פירוש "מריגים"?

התשובה: נאמר [ישעיהו מא טו]: "הנה שמתוך למורג הרוץ חדש בעל פיפיות תדוש הרים ותרוק ונבעות כמוץ תשיב". מורג חרוץ — פירושו, מלא פגיונות. כלומר חריצים. ופגיונות אלו, הם הפיפיות. ועשויות

הם — לדוש הרים.

מיתבי, נאמר [שמואל א, ו יד] "ואת הפרות העלו עולה לה"

פרות אלו, נשלחו על ידי הפלשתים כאשר השיבו את ארון ה'. וכאשר הגיעו הפרות והעגלה שנשאה את הארון לבית שמש, העלו אנשי בית שמש את הפרות עולה לה'. וקשה, איך העלו לעולה בהמות אלו שבאו מן הפלשתים?

מתרצת הגמרא: הוראת שעה היתה! אכן בדרך כלל אין מקריבין בהמות מן הגוים. אולם פרות אלו, נעשה בהם נס, (89) ולפיכך הקריבום.

ומוכיחה הגמרא שאכן הוראת שעה היתה זו:

הכי נמי מסתברא, כך אכן מסתבר. דאי לא תימא הכי אם לא נאמר שהוראת שעה היתה

תושב אינו אלא שפרש מעבודה זרה, מנין לנו שאכן בהמתו לא נרבעה, והרי לא פרש אלא רק מעבודה זרה?

ונראה, שאכן עיקר מהותו וגדרו של גר תושב, הוא בכך שקיבל על עצמו שלא לעבוד עבודה זרה. אולם דיני ותנאי גר תושב, הינם שיקבל על עצמו ז' מצוות בני נח. אך עיקר ענינו הוא שיפרוש מעבודה זרה.

ולפיכך, כאשר בא רש"י בסנהדרין [צו ב] להגדיר "מהו" גר תושב, כתב "שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה". לפי שזהו עיקרו ומהותו.

אולם כאן, כאשר הנידון הוא היאך "לנהוג" בגר תושב, וכגון האם לקנות ממנו בהמה, לא די בכך שתתקיים מהותו של הגר תושב ויפרוש

מעבודה זרה. אלא צריכים אנו שיקיים את כל דיני גר תושב. ובכללם — שיפרוש מן הרביעה. ומשום כך כתב רש"י, "שקיבל שבע מצוות בני נח — והרי רביעה בכלל!"

88. בירושלמי, הביאו גם כן להקשות מכך, ותירצו שרק קנה ממנו דוד את הבהמות. אך לא הקריבם. ואילו מה שאמר ארונה "ה' אלהיך ירצך", היינו בתפלה. ולא בקרבן [יפה עינים].

89. לאחר שהחליטו הפלשתים להשיב את ארון ה' שנשבה בידם, העמידו נסיון כדי לדעת האם המכות שהוכו בהם, מאת ה' הם, או שמא מקרה הן.

וג' נסיונות ניסו:

ועל במת יחיד — מעלין אף עולה נקבה!

וכדעת דרב אדא בר אבהה. דאמר רב אדא בר אבהה: מניין לקרבן עולה ממין נקבה שהיא כשרה בבמת יחיד — שנאמר [שמואל א' ז ט] "ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלהו עולה". טלה חלב היא רחל אשר מניקה את בנה ונותנת חלב, וממילא — נקבה היא! (91)

ומוכח מכך, שעל במת יחיד מעלין עולת נקבה.

זו, אלא כך הוא הדין תמיד, האם קרבן עולה נקבה, מי איכא?

והרי אין עולה באה אלא מן הזכר, וכאן הקריבו פרות?!

ודוחה הגמרא: ומאי קושיא היא זו? דלמא הבמה (90) עליה העלו עולות אלו, מותר להקריב בה אף עולה נקבה. משום שבבמת יחיד מדובר [שאינה במת ציבור, ומותר להעלות עליה קרבנות בזמן היתר הבמות. כלומר, בזמן שאין מקדש, או שארון ה' לא נמצא באהל מועד].

ובשלשה מקומות היתה קבועה במה גדולה. א. בגלגל, שם נקבע אהל מועד, כל ארבע עשרה שנה שהיו עסוקים בכיבוש ובחלוקה. ב. לאחר שחרב משכן שילה ובאו לנוב, קבעו שם את אהל מועד, ולא היה שם הארון, שהרי נשבה ביד פלשתים [כפי המבואר בגמרא כאן].

ג. אחר שמת שמואל והחריב שאול את נוב עיר הכהנים, קבעו את אהל מועד בגבעון. וכיון שלא הביאו לשם את הארון, לכן אף שם לא היה — אלא במה גדולה.

ובזמן היתר הבמות, יכל כל אחד לבנות לו במה ולהקריב עליה קרבנות. וזוהי במה קטנה הנקראת במת יחיד, האמורה כאן בסוגיתנו.

91. כך פירש רש"י כאן. אולם בפירושו בספר שמואל [א' ז ט] כתב: ויעלה עולה — ויעלה כתיב, נקבה היתה. ומכאן למדו רבותינו: עולה נקבה כשרה בבמת יחיד.

ומשמע, שלדעת רש"י שם, ההוכחה שמדובר בעולת נקבה, היא דוקא מסוף הפסוק, דכתיב "ויעלה".

ובמפרשים שם [רד"ק, מצודת דוד, מהר"י קרא] פירשו ש"טלה חלב" היינו טלה צעיר

א. לעגלה הנושאת את הארון, קשרו בהמות אשר לא עלה עליהן עול, ואינם ראויות למשוך את העגלה שעליה הארון [רש"י שמואל א' ו ז]. ב. ניתקו מן הבהמות את ילדיהם, ואשר באופן טבעי, לא יזווזו בהבמות ללא ילדיהם. ג. בחנו את דרך הבהמות, אם ילכו דוקא בדרך בית שמש, ולא לכל רוח אחרת.

וכיון שנעשה נס, ובהמות אלו שלא עלה עליהן עול, נשאו את העגלה, ולא פנו אל ילדיהן, ונסעו דוקא אל דרך בית שמש — הורו להעלות פרות אלו לעולות, על שום הנס שנעשה על ידן.

90. שתי במות היו. במה גדולה ובמה קטנה. ובבמות אלו, הותר להקריב כל עוד לא נבנה המקדש, ונקבע המזבח על מקומו. וכן בזמן שלא היה הארון בתוך אהל מועד, וכן כל עוד שלא הוקם המשכן, מקריבין היו על הבמה [תוספתא זבחים פרק י"ג. וירושלמי מגילה פרק י"א הלכה י"ב]

במה גדולה, היא הבמה הנמצאת באהל מועד, על מזבח הנחשת שעשה משה רבינו. ובזמן שלא היה הארון בתוך האהל כאמור, היה אותו המזבח נקרא במה גדולה.

עיקור על ידי רביעה, אלא גבול [חילוק] יש לה לבהמה, וכדלהלן.

בהמה הפחותה מבת ג' שנים — נעקרת על ידי רביעת אדם. ומשום כך חס עליה הבעלים ואינו רובעה. ולכן מותר לקחת לקרבן רק בהמה הפחותה מגיל שלש שנים,

אולם בת ג' שנים ואילך — אינה נעקרת. ולכן אינו חושש לרבעה.

ומיושבת קושית הגמרא: ההיתר לקחת מן הגוים בהמה לקרבן, הוא רק בבהמה הפחותה משלש שנים. אך בהמה מעל ג' שנים — אסורה, כיון שאכן חוששין לרביעה.⁽⁹⁴⁾

איתיביה, הקשו על כך, **כל הני תיובתא** את כל הקושיות מן הפסוקים שהובאו בגמרא לעיל,⁽⁹⁵⁾ שמשמע מהם, כי מותר לקחת בהמה מן הגוים, ועתה קשה, מה יענה עליהם רבי יוחנן, והרי לפי דבריו לא

ומקשה הגמרא: הרי מן הלשון "ויעלהו" — **זכר משמע**, שהרי לא כתוב ויעלה, אלא ויעלהו?

אמר רב נחמן בר יצחק: ויעלה כתיב,⁽⁹²⁾ ונקבה היא!⁽⁹³⁾

וממילא אין להוכיח מכאן, שהקרבנות פרות הפלשתים, הוראת שעה היתה. כיון שהעלאת עולת נקבה — מדיני במת יחיד היא.

הקשינו לעיל [כב ב] על הסתירה שבין משנתנו האוסרת להעמיד בהמות בפונדקאות של עובדי כוכבים כיון שחשודין הם על הרביעה, לבין דברי הברייתא המתירה לקחת בהמה מן הגוים לצורך קרבן, ואין חוששין משום רביעה.

ומביאה הגמרא לתרץ קושיא זו:

רבי יוחנן אמר: לא כל הבהמות שוות לענין

94. הקשה הריטב"א: מדוע לא נחשוש שמא רבעו את אמה ופסולה היא, כדברי רבא לעיל [כד א]?

ותירץ: רבא פוסל את הבהמה שנרבעה אמה, משום שסובר הוא ש"עובר ירך אמו". אבל רבי יוחנן סבר שעובר לאו ירך אמו, ומשום כך אין כל חסרון, אף אם אמו נרבעה!

95. קושיות הגמרא מן הפסוקים המוכיחים שמביאים קרבנות מבהמות הגוים — הם:

א. מצאן קידר, שיובא להקרבנה לעתיד לבוא,

ב. מיתרו שהעלה עולות וזבחים לה,

ג. הצאן והבקר שהובאו מעמלקי,

ד. מהבקר שהביא ארונה את דוד,

שעדיין יונק חלב. ולפי זה ההוכחה היא דוקא מסוף הפסוק.

92. אף שכתוב "ויעלה", קוראין: "ויעלהו"

93. בנוסף להיתר העלאת עולת נקבה, קיבלו חז"ל מן הפסוק הנ"ל, שזר מקריב בקרבן יחיד. ומשחרב משכן שילה ובאו להם לנוב, הותרו להם הבמות כל זמן שהיה אהל מועד בנוב וגבעון, עד שנבנה בית עולמים ונאסרו. ושוב, לא היה להם היתר.

ואמרו: אין הבמה ניתרת, אלא על ידי נביא. ששמואל העלה ראשון בכמת יחיד משחרב משכן שילה, וכן בגלגל, העלה יהושע בכמת יחיד ראשון. שנאמר, "אז יבנה יהושע" (רד"ק שמואל א' ז ט).

הותרו בהמות הגוים?

שני להו, תירץ להם רבי יוחנן: בכל המקומות הללו, מדובר בפחותה מבת ג' שנים.⁽⁹⁶⁾

תא שמע: "ואת הפרות העלו עולה לה" ולא ידוע מנינם שנותיהם של פרות אלו, ויתכן כי בוגרות היו?

ומתוצת הגמרא: אף בפרות אלו מדובר בפחותה מבת שלש שנים!

מתקיף לה רב הונא בריה דרב נתן: אם כן, היינו הרי על אותם פרות נאמר שם בהמשך אותו פסוק "ואת בניהם כלו בבית"⁽⁹⁷⁾ השאירו את ילדיהם של אותם פרות כלואים בבית.⁽⁹⁸⁾

וכי בהמה הפחותה מבת ג' שנים מי קא ילדה האם היא יולדת?⁽⁹⁹⁾

מביאה הגמרא להוכיח שאכן פרה הפחותה מבת שלש, אינה יולדת:

[והתנן] הרי שנינו⁽¹⁰⁰⁾: ישראל שקנה פרה וחמור מן הגוי וילדה הפרה. וכעת ישנו ספק האם לידה זו ראשונה היא, והבכור שייך לכהן, או שמא כבר ילדה הפרה. וולד זה — אינו בכור.

הדין הוא כך: אם הולד נולד מפרה שהיא בת ג' שנים ולא יותר, ודאי שולד זה בכור הוא, שהרי לא יתכן שתילד לפני גיל שלש שנים, ושייך הולד לכהן.

אולם אם הלידה היתה מכאן ואילך, כאשר גיל הבהמה הוא מעבר לשלש שנים, הרי זה ספק.⁽¹⁰¹⁾ כיון שיתכן שילדה כבר בבית הגוי, וולד זה אינו בכור.

ואם כן קשה, הרי לא יתכן להעמיד שהפרות אותם שלחו הפלשתים, אינם בני שלש שנים, שהרי כבר ילדו,

ה. הפרות שנשלחו על ידי הפלשתים.

96. הקשה הריטב"א: אף שאמנם בכל המקרים המובאים בפסוקים אין לחשוש לרביעה, מכל מקום יש לחוש למוקצה ונעבד?

[ודברי הגמרא לעיל [כב ב] "אי איתא דאקצייה ופלחיה לא הוה מזבין ליה", אינם שייכים כאן. כיון שבמקרים הללו, הבהמות לא באו לידי הישראל בדרך מכירה. אלא היו להם סיבות מיוחדות להביא את הבהמות לישראל].

ותירץ הריטב"א: חשש זה של מוקצה ונעבד, אין לחשושו אלא במקום שרגילים לכך ביותר. אולם בעלמא, אין לחוש לכך. כיון שאין זה דרך הרוב.

97. פירש רש"י: כלו — א. לשון בית הכלא,

ב. לשון מניעה. כמו "לא יכלה ממך" [בראשית כג] כלומר, מנעום מללכת אחריהם.

98. על מנת לנסות האם ילכו הפרות להשיב את ארון ברית ה', אף שדרך הפרה, שאינה זזה בלא ילדיה. ואם תילך — אות הוא שמה' הדבר.

99. ה'מלוא הרועים' העיר, איך ניתן להקשות מדברים שהיו בדורות הראשונים. כאשר היה הטבע שונה. והרי מצינו אף שבדורות הראשונים שאשה יולדת לשמונה [סנהדרין סט א]. ואילו בימי המשנה כבר נשתנה הטבע מכך!?

100. בכורות יט ב.

101. דינו של ספק זה, כך הוא: ירעה בכור זה

ודנה הגמרא: מאי, מהו פירוש "וישרנה"?

אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר: שאמרו הפרות שירה!

ושירה זו שרו הפרות לה', על כי גאה גאה לשלוח יד בפלשתים, ובדגון אלהיהם. (102)

ורב זוטרא בר טוביה אמר רב: שישרו הפרות פניהם כנגד ארון — ואמרו שירה. (103)

ומאי, מהי השירה שאמרו?

אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר: שירתם היתה כך: [שמות טו א] "אז ישיר משה ובני ישראל" וגו' כפי סדר השירה. (104)

וקשה על דברי רבי יוחנן איך העלו לעולה פרות אלו, הרי היו מעל לשלש שנים!?

מתרצת הגמרא: אלא מחזורתא התירוץ המחזור והברור שניתן לומר על קושיא זו — כדשנין מעיקרא. כפי שתירצנו לעיל, שהוראת שעה היתה זו.

ולעולם אין מקריבין בהמות מן הגוים, כאשר הבהמה מעל מגיל שלש.

ממשיכה הגמרא בענין הפרות ששלחו הפלשתים לשאת את הארון, ולהשיבו לישראל.

נאמר [שמואל א' ו יב]: "וישרנה הפרות בדרך על דרך בית שמש" וגו'.

לא נחשוב את פתיחת פי הפרות, כמו שחשבו את פתיחת פי האתון, מעשרה דברים שנבראו ערב שבת בין השמשות?

ויש לומר, שבלשונם אמרוהו. והיה שם מי שהבין את לשון הפרות. כדאמר [סוכה כח א], 'כרבן יוחנן בן זכאי שהיה יודע שיחת הדקלים' והריטב"א כתב, שאמרו הפרות את השירה

בלשון הקודש ממש. וזהו שנחלקו בגמרא, מה אמרו הפרות. והטעם שלא נזכר דבר זה עם שאר ניסים שנבראו בערב שבת, הוא משום שכבר הוזכר פי האתון בתורה. והוא אב לכל כיוצא בו.

104. הבאנו בהערה הקודמת, את מחלוקת הראב"ד והריטב"א בענין שירת הפרות.

המהר"ל [חידושי אגדות] ביאר, שלא היו אומרים הפרות שירה בחיתוך לשון ודיבור. אלא הליכתם בדרך הישר [שלא סטו מן הדרך], כדכתיב "וישרנה" — הוא בעצמו שירה!

וחולקים בגמרא מה מורה השיר. למאן דאמר ששירה זו היא שירת "אז ישיר" מורה שהשם יתברך אשר הוציאם מארץ מצרים —

עד שיסתאב, שהרי אינו ראוי לקרבן, שמה אין זה בכור. ולאחר שיש בו מום, יאכלנו בעליו ולא יתננו לכהן. שבכור בעל מום — מותר לזרים. ואין בו אלא משום גזילת מתנות כהונה אילו היה ודאי. ובהמה זו שספק היא, הרי הכהן הוא המוציא מחברו, ועליו הראיה שלא ילדה הבהמה בבית העובד כוכבים.

וגבי ספק פטר חמור, מפריש עליו טלה להתירו בהנאה. דכתיב "תפדה בשה". ואת הטלה, יעכב לעצמו. דאפילו הוא ודאי פטר, אין קדושה חלה על טלה הניתן תמורתו. אלא רק משום גזילת כהן יש כאן. וכיון שהוא ספק, אפילו גזל ליכא. לפי שהראיה, מוטלת על הכהן [רש"י].

102. רש"י.

103. כתב הראב"ד: ותמה אני, אם אמרו שירה בלשונם של הפרות, מי היה המגיד את השירה הזאת?

ואם נפתח פיהם ואמרו בלשון הקודש, איך

קדשו". (109)

רבי אלעזר אמר: שירתם היא: [תהלים צט א] "ה' מלך ירנזו עמים" (110) יושב כרובים תנוט הארץ". (111) וכונתם לפלשתיים שרגזו על מכת הטחורים שהכה בהם ה', מחמת ששבו את הארון. (112)

רבי שמואל בר נחמני אמר: שירתם — [תהלים צג א] "ה' מלך גאות לבש". (113)

כי נפלאות עשה", רוצה לומר על שם הפלא שעשה הקב"ה, יש לשורר על זה. ולכך היא מזמורא יתמא, ולא הוזכר שמו של האומר [מזמור זה] שיהיה מיוחד אליו, עכ"ל.

109. ביאר המהרש"א: אחר שנפלו ישראל במלחמה ונשבה הארון, נפלאות עשה הי"ת, והושיעה לו ימינו — להוציא הארון מיד פלשתיים. ובה הודיע ה' ישועתו לעיני הגוים, גילה צדקתו. ומזמור זה מסתיים ב"יחד הרים ירננו לפני ה' כי בא וגו'" — כלומר, שבא ארון ה' — מארץ פלשתיים!

110. כתב המהר"ל [חידושי אגדות]: מפני שהיה מכה באומות, ודבר זה גרם שהשיבו את הארון. ולפיכך על זה באה השירה. וזהו שכתוב כאן, שאמרו "ה' מלך ירגזו עמים".

111. ביאר המהרש"א: על ידי הארון שעליו יושבים הכרובים — תנוט ארץ פלשתיים. ועוד נאמר במזמור זה: "יודו שמך גדול ונורא". דהיינו שעל ידי מעשה זה יודו שם ה' [וכמו שכתוב "מי יצילנו מיד האלוקים האדירים האלה המכה מצרים בכל מכה במדבר"].

112. כך פירש רש"י. והראב"ד כתב, שהרגיז את העמים בקדושתו.

113. המהרש"א נתקשה לפרש שירה זו על ענין

ורבי יוחנן דיריה מדעת עצמו אמר: שירתם היתה כך: נאמר [ישעיהו יב ד] "ואמרתם ביום ההוא הודו לה' קראו בשמו הודיעו" (105) בעמים עלילותיו" (106) וגו'.

ורבי שמעון בן לקיש אמר: מזמורא יתמא [מזמור יתום, (107) שלא הזכר שם אומרו] (108). וזוהי שירתם — נאמר: [תהלים צח א] "מזמור שירו לה' שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע

אינו עוזב אותם ביד שונאיהם, שלכן הוציאם ממצרים שיהיו ישראל אל השם יתברך לעם, ויציל אותם. ולכך אמר, ששירת אז ישיר אמרו. שאותה השירה, אמרו ישראל כאשר הוציאם ממצרים.

105. ובאותה שעה נודע ה' בעמים — ראב"ד.

106. ביאר המהרש"א, שעל ידי מעשה הפלשתיים ומה שעשה להם ה', נתודע בעולם העלילות שעשה ה' במצרים. וכפי שאמרו הכהנים הפלשתיים והקוסמים [שמואל א' ו ו] "ולמה תכבדו את לבבכם כאשר כבדו מצרים ופרעה את לבם הרי כאשר התעלל בהם ה' וישלחום וילכו".

107. כך פירש רש"י. והר"ח הוסיף, שמזמור זה יתום הוא. לפי שלא נאמר בו מזמור לתודה, ולא נאמר בו מזמור שיר, וגם לא נאמר בו מזמור לדוד. וכן אין ידוע מי אמרו, וגם אין ידוע על שום איזה מאורע נאמר.

108. כתב המהר"ל [חידושי אגדות]: שלמאן דאמר מזמורא יתמא, ר"ל מזמור שהוא כולל [כלומר] שלא נזכר שם האומר. ולפיכך מזמור זה שייך על הכלל, על כל נס שעושה הקב"ה, שהמזמור כולל הכל. ודבר זה ראוי להם כי לא שייך דבר מיוחד אל הבהמה.

ולפיכך, במזמור זה של "שירו לו שיר חדש

רבי יצחק נפחא אמר: שירתם — "רוני רוני השיטה [זהו הארון העשוי עצי שיטים], התנופפי [התרוממי] ברוב הדרך, המחושקת בריקמי זהב [שהיה הארון מצופה זהב מבית ומחוץ], המהוללה בדביר ארמון [ספר תורה של משה — היה בתוך הארמון. ואין הארון מתפאר — אלא במה שיש בתוכו!] ומפוארה בעדי עדיים — [אין לך עדי וקישוט גדול מקישוט זה!] (114)

רב אשי מתני לה היה שונה את דברי השירה האלו דרבי יצחק נפחא, אהא על פסוק זה:

נאמר: [במדבר י לה] "ויהי בנסוע הארון, ויאמר משה: קומה ה"

ויש לשאול: ישראל מאי אמרו מה היו עונים אחרי משה?

אמר רבי יצחק: רוני רוני השיטה [וכו']. שירה זו נאמרה על ידי בני ישראל, כנגד

שירת 'ויהי בנסוע הארון'. (115)

אמר רב: כמאן קרו פרסאי מנין המקור של הפרסיים לקרוא לספרא לספר — דביר?

התשובה: מהכא! נאמר: [שופטים א יא] "ושם דביר לפני קרית ספר" הרי שתיבת "דביר", באה תחת "ספר".

[אמר רב אשי: (116) כמאן קרו פרסאי מנין המקור לכך שקראו הפרסיים לנידה — דשתנא?

התשובה: מהכא מכך: נאמר — [בראשית לא לה] "כי דרך נשים לי" ותיבת "דשתנא" היא ראשי תיבות של ד'רך נ'שים. (117)

לעיל נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע בר כה-א נחמי בענין שירתן של הפרות שבאו מפלשתים. ומביאה הגמרא עוד מחלוקת שנחלקו בה.

ביאת הארון מן הפלשתים, והביא את גירסת הילקוט שהשירה היתה "ה' מלך תגל הארץ".

אולם הראב"ד ביאר: נאמרה שירת "ה' מלך תגל הארץ" כי היה זה נס חדש. ואף על פי שלא בא דוד עדיין, כבר היו השירות אמורות כפי בפרות. שצפו ברוח הקודש מה עתיד דוד לומר!

114. כתב המהר"ל [חידושי אגדות]: שיר זה, הוא על שם הוד ושבח הארון שנשבה. ובשבילו עשה הקב"ה הפלא. ולכן אמר שהשירה היתה "רוני רוני השיטה".

115. כתב המהר"ל [חידושי אגדות]: נתנו ישראל שבח לתורה, שבשביל התורה, ה' יתברך עמם. ולכן, כמו שמשא אמר "קומה ה'", אמרו ישראל "רוני רוני השיטה התנופפי ברוב הדרך"

וכו', כלומר שתרום התורה ותהיה עמהם להציל אותם משונאיהם ולעשות נקמה בשונאיהם.

116. כך מובא בגירסאות שלפנינו. ובילקוט פרשת ויצא, נאמר "אמר רב ספרא כמאן" וכו'.

117. כך פירש רש"י. והראב"ד פירש: דשתנא — כגון ד'שוו בה רבים'. והוא לשון רגילות. כלומר, שדבר רגיל הוא אצל כולם.

וכן מורים דברי הגמרא להלן "דכתיב דרך נשים לי". כלומר, כך היא דרכן של כל נשים.

ועיין במהרש"א שכתב: לולי פירוש רש"י היה נראה לומר דלאו בדרך נוטריקון קאמר. אלא שמלת 'דשתנא', מלה מושאלת במליצה בלשון פרסי על הנדה. וכמו שנאמר בתורה